

Јелена Петковић

КРЕАЦИЈА И РЕЦЕПЦИЈА УМЕТНОСТИ У ВРЕМЕНУ*

У ери глобализације културе, политичких турбуленција у свету, економске конкуренције, енергетске кризе, трке за профитом и престижом и осталих „великих“ тема, с времена на време човек се враћа духовним садржајима индивидуалног и друштвеног живота. Један од показатеља тих освешћења су књиге посвећене проблематици људског духа и креативности. Расправе о питањима уметности, чини се, данас нису тако честе као у прошлом столећу, па су и релевантне публикације тога типа релативно малобројне. Наша културна клима по том питању нимало није завидна. Утолико је књига Николе Божиловића под насловом *Уметност, креација, комуникација* добродошла за све које уметност бар мало узнемирава и, наравно, за оне који се баве теоријским промишљањем естетског и његовим деловањем на публику (друштво).

Пред нама је штиво веома кохерентне структуре иако су текстови аутора настајали и публиковани у временском распону од тридесет година (1976-2006)! Божиловић је, наиме, прикупио, одабрао и, у договору са рецензентима (др Сретен Петровић и др Ратко Божовић), приредио петнаест наслова који се тичу феномена естетског, уметничке креације и комуникације. Готово сви чланци, студије и огледи, публиковани у овој књизи, већ су појединачно били штампани током реченог периода, и то у часописима који су у тадашњој СФРЈ имали завидан реноме – Идеје, Видици, Градина, Марксистичка мисао, РТВ – теорија и пракса, као и у Зборнику Естетичког друштва Србије и Годишњаку за социологију Филозофског факултета у Нишу. Издвојићемо неколико карактеристичних наслова ове надахнуто писане књиге: „Есенцијални разлози вечног трајања уметности“, „Метафизичке компоненте уметничке оригиналности“, „Филмска публика и еволуција укуса“, „Креативно размимоилажење филма, позоришта и телевизије“, „Чаплин и филмска симболика“, „Естетика и социологија филмске критике“, „Пролегомена за социолошку естетику“, „Уметничка комуникација у контексту симболичке културе“. У апендиксу је наведен интервју који је Никола Божиловић дао за суботички часопис *Руковет* 2005. године, под насловом „Естетика рок музике“.

У књизи препознајемо ауторов рукопис социолога, антрополога и естетичара. Божиловић, наиме, у објашњењу уметничке креативности и рецепције, односно комуникације уметничких дела, не застаје на општим местима која показују прости међуутицаје уметности и друштва. Он покушава да уђе у оне, дискурзивном уму тешко доступне, истанчане нијансе уметничког надахнућа, ирационалних порива, несвесне експресивности и метафизичких слојева стваралаштва, на једној, као и у мотивисаност публике да својом активношћу учествује у стваралачком поступку, надгради га и утисне му свој печат, на другој страни. У читавој књизи аутор се бави минуциозном, луцидном и, надасве, стручном анализом сложених односа који се

* Никола Божиловић (2008) *Уметност, креација, комуникација*. Ниш: Филозофски факултет.

плету између уметника и публике. Читајући текстове редоследом датим у књизи имате могућност и ретку привилегију да пратите и сагледавате бројне мѐне у самом бићу уметности, а такође и у начинима доживљавања уметничког дела, од просте рецепције и немог дивљења до активног и усхићеног учешћа публике у (до)креацији новијих уметничких форми, као што су хепенинг и перформанс. Рецензенти ову компоненту ауторовог истраживања поентирају на следећи начин: „Посебно су драгоцене ауторова настојања да уметнички феномен сагледа из угла јединства естетског чина и естетске рецепције и, сходно томе, прогнозира да се будућност уметности у целини као и перспектива појединих врста уметности може посматрати у дијалектичком процесу који обухвата креацију и рецепцију. Запажа се настојање аутора да на нов начин промисли феномен уметничке публике и укуса, којим он указује на знатно шире димензионарање публике. Осим традиционалне улоге публике као пуког конзумента, у текстовима се разматра њена ново профилисана позиција, у првом реду њена активна улога у процесу рецепције, у којем она на својеврстан начин суделује и у самом чину конституисања уметничких вредности“.

Божиловић успешно проналази исходну тачку прожимања и сарадње естетичког и социолошког мишљења и настоји да превлада дугогодишњи јаз између естетичара и социолога. Он пледира за социолошку естетику, постулирану од Шарла Лалоа и повлачи њену развојну линију, почевши од Т. В. Адорна преко Х. Р. Јауса до Р. Бастида. У овој дисциплини наш аутор налази могућност превладавања разних естетицизама и социологизама. Социолошка естетика, по његовом мишљењу, нема потребе ни за каквом ретроспекцијом нити за чепркањем по прошлости уметности и естетичког мишљења. Она мора бити постављена на темеље који ће јој омогућити сучељавање са савременим и модерним уметничким подухватима. Теорија уметности, сходно томе, мора пратити промене које се збивају у самом бићу уметности. Флексибилним приступом уметности и естетској комуникацији Божиловић задржава потребну свежину и исказује способност да старе проблеме промисли на нов и оригиналан начин.

За разлику од неких дела сабирног типа (антологије, хрестоматије, зборници) у којима се сусрећемо са стиливима различитих аутора, овде је наша целокупна пажња усредсређена на једног аутора и једно штиво, надасве оригинално, занимљиво и инспиративно. У томе није пресудан искључиво садржај књиге него и стил, који је, иако високо професионалан (научно-стручан) у суштини јасан, непротивуречан и лаган за праћење. Чак и за читаоце који нису ускостручно образовани, антропосоциолошки и естетички профилисани за подручје које се третира у књизи, ово дело ће бити вредно пажње. Литература коју Божиловић консултује разноврсна је и пружа велике могућности за интердисциплинарна истраживања. Осим социолошких и естетичких књига, у литератури су садржани и наслови који се односе на феномене као што су, на пример, зен будизам, јапанска култура и психоанализа (Д. Т. Сузуки, Е. Фром), али исто тако и дела писаца белетристике (М. Капор, М. Павић). Неколико наслова посвећено је испитивању проблематике из домена естетике филма, филмске рецепције и филмске критике, што се могло очекивати од аутора какав је Божиловић, који слови за врсног теоретичара филма. И нешто још значајније: писац овога дела дао је одређен допринос у области компаративне естетике, будући да је под истраживачку лупу стављао однос филма према другим уметностима.

Чланци у овој публикацији представљени су углавном у свом изворном облику јер би се, по речима аутора, могућом актуелизацијом напустио дух времена у којем су настајали и тиме нарушила њихова аутентичност. Реч је, дакле, о текстовима – својеврсним сведоцима духовне ситуације у друштву у коме су настајали, социјалном поретку, духу епохе и сензибилитету који из свега тога произилази. У чланцима насталим у каснијем периоду, пак, видимо аутора који пулсира заједно са новим временом и савременим уметничким формама, показујући велику радозналост, разумевање и радост према њима. Божиловић ни у најновијим текстовима није старомодан, конзервативан нити носталгичан, већ је читавим бићем окренут изазовима који долазе од стране нових уметника и естетских прегнућа. Зато је књига *Уметност, креација, комуникација* др Николе Божиловића, и поред дугог временског периода у којем је настајала, актуелна. Она говори о уметности у времену, о „вечном времену“ уметности, али је и сама намењена читаоцу за сва времена.